

BUDNI **DIV** (/default.aspx)

ISTAKNUTO

Žumberak: Predaja o zlim "strancima" koji su ubijali djecu

Na Kiklo

RAZRIJEŠENA ZAGONETKA PRETPOSTAVLJENOG STEĆKA U KOSINJSKOJ DOLINI

U napisu "Je li u Donjem Kosinju ipak sačuvan jedan stećak - ploča?", izvijestio sam o pretpostavci povjesničarke umjetnosti i konzervatorice Anđele Horvat (1911-1985.) iz Zagreba, da se uz crkvu Sveti Nikolaj u Kosinjskoj dolini možda nalazi primjerak sačuvanog stećka - ploče. Nakon pune 62 godine, napokon je odgovoreno na pitanje je li taj megalit uistinu stećak.

Opkopan kamen u cinktoriju crkve Sveti otac Nikolaj u Kosinjskom Zamostu dočekaao nas je na ophodnji koju smo poduzeli 24. ožujka 2023. godine (Foto: Goran Majetić)

Anđela Horvat do sada jedinu kamenu ploču iz Kosinjske doline, koja možda odgovara nadgrobnici - stečku, uočila je na području naselja Donji Kosinj, točnije Srednji Kosinj ili Zamost, vjerojatno tijekom istraživačkog obilaska u taj kraj kojega je poduzela 21. travnja 1961. godine. Pravoslavna crkva Sveti otac Nikolaj (Sveti Nikola) nalazi se s desne obale rijeke Like, točno povrh kamenog ljepotana, Kosinjskoga mosta.

Povjesničarka umjetnosti i konzervatorica, koja je jedina sustavno istraživala stečke na području Like, o spomenutoj pretpostavci izvijestila je u radu "Prilog rasprostranjenju stećaka u Liki i Baniji", objavljenom u glasilu "**Prilozi povijesti umjetnosti u Dalmaciji**", svezak 15 broj 1 iz 1963. godine (tiskan 1964.), u izdanju Regionalnog zavoda za zaštitu spomenika kulture u Splitu. U radu je istaknula: *"U Donjem Kosinju Centar, uz pravoslavnu kapelu sv. Nikole zapažen je blok priklesanog kamena, koji ima malo neuobičajene dimenzije 145 x 30 x 30 cm. Drugi indiciji - osim njegove duljiine i visine - ne govore za to da ga možemo smatrati stečkom, pa će moguće daljnje traganje presuditi da li se tu radi o primitivnoj formi ove vrste spomenika ili ne."*

Anđela Horvat pretpostavku o postojanju stećaka u Kosinjskoj dolini zasnivala je, između ostaloga, i na činjenici da se na groblju uz tamošnje naselje Studenci, uz pravoslavnu crkvu Sveti apostol Jevanđelista (Evandelist) Luka, nalaze nadgrobne ploče s početka 20. stoljeća s uklesanim znamenjem uobičajenim za stečke. Istraživačica je s pravom ustvrdila: *"Pitanje je u kakav se uzor ugledao klesar koji je to radio ..."*. Odgovor koji se prvi nameće, što nužno ne znači i da je točan, je da su klesari i(li) naručitelji tih nadgrobnica u Studencima, svega oko 4 kilometra daleko od crkve Sveti Nikolaj u Zamostu, znamenje na njima uklesano zamijetili upravo na stećcima u Kosinjskoj dolini.

U istraživački obilazak pretpostavljenog stećka uz crkvu Sveti otac Nikolaj u Zamostu uputio sam se 11. svibnja 2022. godine. Unutar crkvene cinkture, lako sam pronašao kamen koji po izgledu i veličini odgovara "priklesanom kamenu" za koji je Anđela Horvat izrazila sumnju da se radi o jednostavnom obliku stećka - ploče. Uvjerio sam se da, što se tiče dužine i debljine, kamen možda može biti stećak. No, širinu koja bi mogla presuditi u korist te pretpostavke nisam mogao odrediti jer je kamen bio bočno ukopan u zemlju, iz koje je izvirivao do visine od oko 20 centimetara. U prilog pretpostavke da bi mogla biti riječ o stećku, išla je upravo njegova osovljenost na bok, kao i gruba obrada klesanjem vidljivih površina, ali i smještaj kamena u crkvenom "dvorištu", i to uz mlađe pločaste nadgrobnice.

Samim uvidom u kamen nisam mogao odgovoriti na pitanje je li uistinu riječ o stećku ili je podrijetlo kamena ipak dragačije. No, kamen sam opet obišao 19. veljače ove godine, sudjelujući u istraživačkoj ophodnji po Kosinjskoj dolini s Tomislavom Beronićem, a pod vodstvom Ivana Mancea (* 1). Povjesničar, informatičar i stručnjak za poslovnu sigurnost mr. sc. Ivan Mance iz Zagreba podrijetlom je iz Kosinja i predan je proučavanju kulturno-povijesnih spomenika Kosinjske doline. I nakon toga uvida ostale su dvojbe o svrsi kamena, ali je ipak došlo i do odlučujućeg pomaka ka razriješenju njegove zagonetke. Ivan Mance je, naime, potaknuo opkopavanje kamena. Za provedbu tih radova zamolio je kosinjskoga župnika, velečasnog Peru Jurčevića, koji nam se pridružio u razgledavanju "stećka".

Do narednog, trećeg, obilaska cinkture crkve Sveti otac Nikolaj 24. ožujka 2023. godine (* 2), kamen zarastao u grmlje uz dvorišnu ogradu već spominjane crkve uistinu je bio opkopan. U tome obilasku Ivanu Manceu, Tomislavu Beroniću i meni pridružio se umirovljeni redovni profesor geografije na Prirodnoslovno-matematičkom fakultetu u Zagrebu, dr. sc. Dane Pejnović, koji se između ostaloga već ranije zanimao i za stećke. Opkop su uoči našeg istraživačkog obilaska izvršili mještani Kosinja (* 3), zalaganjem kosinjskoga župnika Pere Jurčevića. Time su omogućili da, nakon više od šest desetljeća od iznesene pretpostavke Anđele Horvat, ustvrdimo da spomenuti kamen - nije stećak.

Pregledom opkopanog kamena osvjedočili smo se da ima oblik pravougaonog stupa, a ne ploče. Nadalje, pravilno su oklesane samo dvije njegove stranice. Osim toga, sa svega 30 centimetara širine, dosta je uži od uobičajenih stećaka - ploča, širokih od oko 60 centimetara pa sve do više od jednoga metra. Naposljetku, način obrade dvaju ravnih stranica ukazuje da je klesan u novije vrijeme. Koja je točno bila namjena toga građevinskog ulomka nismo uspjeli odgonetnuti, no pretpostavili smo da je ponajprije mogao služiti kao prag na ulazu u (staru) crkvu.

Prigodom prvoga posjeta crkvi i njezinom cinktoriju, uz jugoistočnu suhozidnu ogradu crkvenog "dvorišta" uočio sam 3 pravokutne nadgrobnice ploče s isklesanim krstom (križem) i rubnim okvirom te nejasnim natpisima. S obzirom na način obrade i činjenicu da sadrže natpise uklesane u usporednim redcima, nadgrobnice su zacijelo iz novijeg vremena, vjerojatno iz 18. ili 19. stoljeća. Debljinu im je nemoguće ustvrditi jer su utonule u zemlju. Opkop kamena u njihovom sjeverozapadnom susjedstvu imao je za posljednicu još jedno korisno saznanje.

Pri uklanjanju zemlje okolo kamena otkrivene su, naime, uz već 3 spomenute ranije uočene ploče, još 3 kamene nadgrobnice sjeverozapadno od kamena. Grobne ploče su, zbog dugotrajnog nekorištenja i neodržavanja toga malog groblja, prije radova na opkopu kamena bile posve prekrivene slojem zemlje, pa i smeća, te stoga skrivene od pogleda. Moguće je da uz jugoistočni zid crkvenog cinktorija ima još nadgrobnih ploča iz novijega vremena sakrivenih pod naslagama zemlje i busenja. Pločaste nadgrobnice pravilnog oblika i međusobno ujednačene veličine ukazuju da je taj prostor služio za potrebe novovjekog groblja.

Zaključno, poveći kamen za kojega je povjesničarka umjetnosti i konzervatorica Anđela Horvat naznačila da bi možda mogao biti stećak, nedvojbeno ne odgovara takvoj vrsti spomenika. Toga mišljenja smo svi koji smo ga imali prigodu vidjeti tijekom posljednjeg obilazaka te prirodnijeti

njegovom opkopavanju kako bi mu se ustanovila veličina i izgled. Za svaku pohvalu je zajedništvo i suradnja istraživača, župnika i mještanina u provedbi toga nastojanja.

Razriješenje zagonetke pretpostavljenog stećka još uvijek ne znači da nekoć u Kosinjskoj dolini nije bilo grobišta (nekropola) sa stećcima. Nepobitno je potvrđeno da ih je bilo i na prostoru zapadne Like, kao primjerice u selu Tužević sjeverozapadno od Brinja te u selima Turjanski i Čanak istočno od Otočca. U novijoj povijesti stećci su u Lici nemilice uništavani i do danas ih je preostao tek neznatan dio.

Unatoč toga, vrijedi tragati za preostacima stećaka i na području Kosinjske doline. Posebice u njezinome dijelu koji je predviđen za potapanje pod umjetno jezero u službi hidroelektrane "Kosinj 2", za čiju izgradnju su spremni radovi u tijeku od 2020. godine. Kako stvari sada stoje, buduće jezero potopit će čitava naselja Gornji Kosinj, Podjelar, Šušanj, Mlakva, ... s obiteljskim kućama, školama, crkvama, grobljima, ... Povjesničar Ivan Mance ističe da će, ne odustane li Hrvatska elektroprivreda (HEP) od gradnje navedene hidroelektrane, biti potopljeno čak 17 od ukupno 30 poznatih arheoloških položaja u Kosinjskoj dolini. Najveću cijenu "razvoja" platit će, dakako, žitelji toga kraja, koji će u znatnom broju ostati bez imanja i domova te biti prisiljeni napustiti stoljetna ognjišta i djedovinu.

Goran Majetić, slobodni istraživač, 7. travnja 2023.

* Pogledajte napis "Je li u Donjem Kosinju ipak sačuvan jedan stećak - ploča?" (<https://budnidiv.net/pages/Clanak.aspx?ID=483>).

(* 1) Izvještaj s toga istraživačkog izleta predstavljen je u napisu "Kosinj: Lijepa priča koja se - još uvijek - otima zaboravu" (<https://budnidiv.net/pages/Clanak.aspx?ID=543>).

(* 2) Izvještaj s toga istraživačkog izleta predstavljen je u napisu "Na Mlakvenoj gredi - srednjovjekovnom Banj Dvoru (Stolu)" (<https://budnidiv.net/pages/Clanak.aspx?ID=541>).

(* 3) Ivan Mance na facebook stranici **Kosinj - Izvorište hrvatske tiskane riječi** (<https://web.facebook.com/Kosinj.Izvoriste.Hrvatske.Tiskane.Rijeci>), koju uređuje, objavio je 25. ožujka 2023. zahvalu mještanima koji su opkopali kamen. Spomenuo je da su u tome sudjelovali "Paja Genin, Josip Pintar, Beli i drugi", kojima kao i povjesničaru Ivanu Manceu i velečasnom Peri Jurčeviću zahvaljujem na pomoći oko rasvjetljavanja dugogodišnje tajne toga kosinjskoga kamena.

* **Napomena o autorskim pravima:** Za objavljivanje napisa ili njegovog dijela, isključivo u izvornom obliku i uz navođenje izvora - portala Budni Div, linka na izvorni napis te imena i prezimena pisca, potrebno je piščevo odobrenje, koje možete dobiti upitom na njegov e-mail: gmajetic@gmail.com

Položaj crkve Sveti otac Nikolaj zapadno od ceste, koja od Kosinjskog mosta vodi prema Donjem Kosinju, i sjeverno od njezinoga dvostrukog zavoja (Izvor: Geoportal (geoportal.dgu.hr))

Crkva Sveti otac Nikolaj snimljena s istoka 11. svibnja 2022. godine (Foto: Goran Majetić)

Pretpostavljeni stećak zarastao u šibljie kakvog smo ga zatekli 19. veljače 2023. godine (Foto: Tomislav Beronić)

Nakon prevrtanja kamena postalo je jasno da je riječ o građevnom ulomku nepoznate namjene, a ne o pločastom stećku (Foto: Ivan Mance)

Uz jugoistočni zid crkvenog cinktorija, tijekom radova na opkopu kamena na površini su se ukazali dijelovi još triju nadgrobnih ploča iz novijeg vremena, uz već ranije uočene tri takve ploče s jugoistočne strane kamena (Foto: Goran Majetić)

Tematski povezane objave

POPULARNE OBJAVE

Žumberak: Predaja o zlim "strancima" koji su ubijali djecu
(/pages/Clanak.aspx?ID=665)

(/pages/Clanak.aspx?

Na Kiklopskim zidinama otkriven i svojevrsan megalitski dolmen
(/pages/Clanak.aspx?ID=664)

(/pages/Clanak.aspx?

Stećci u predjelima južno od Karlovca? (/pages/Clanak.aspx? ID=663)

(/pages/Clanak.aspx?

Veliki neobični krst (križ) u ličkome selu Neteka (/pages/Clanak.aspx?ID=662)